

Lidia Pawelec

"Człowiek niepełnosprawny w różnych fazach życia", oprac. Jarosław Bąbka, Warszawa 2004 : [recenzja]

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (28-29), 215-221

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzja książki: Jarosław Bąbka (red.), Człowiek niepełnosprawny w różnych fazach życia

Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2004 rok, ss. 275.

Książka jest odpowiedzią na ustanowienie przez Radę Unii Europejskiej roku 2003 Europejskim Rokiem Osób Niepełnosprawnych, którego celem było przybliżenie społeczeństwu trudnych spraw ludzi niepełnosprawnych oraz przeciwdziałanie ich dyskryminacji. Teksty zawarte w tej publikacji stanowią próbę spojrzenia na problem jakości życia osób niepełnosprawnych w różnych fazach życia. Książka składa się z trzech części.

W części I zatytułowanej Dzieciństwo osób niepełnosprawnych znajdują się teksty:

- *Rola wspólnoty WIARA I ŚWIATŁOŚĆ we wspomaganiu osób niepełnosprawnych i ich rodzin*, autorstwa Piotra Bortnika. Treść artykułu została skoncentrowana wokół trzech zagadnień. Są to:

1. Cierpienie i jego akceptacja w świetle nauczania Kościoła
2. Zamysł duszpasterski odpowiedzią na potrzeby rodziny wychowującej niepełnosprawne dziecko
3. Wpływ wspólnoty na życie jednostki w rodzinie i społeczeństwie.

- *Jakościowa diagnoza autyzmu u dzieci – w kontekście wsparcia środowiska rodzinnego* opracowanie napisane przez Jacka Błeszyńskiego. W tymże opracowaniu, jego autor zwraca uwagę na siedem kwestii, a mianowicie:

1. Diagnoza autyzmu
2. Ilościowe podejście w diagnozowaniu autyzmu
3. Kryteria diagnozy zaburzeń autystycznych DSM – IV
4. Jakościowe podejście w diagnozowaniu autyzmu
5. Dyskusja nad weryfikacją diagnozy w autyzmie i innych zaburzeniach rozwojowych
6. Czynniki utrudniające stawianie diagnozy symptomatologicznej w późniejszych okresach rozwojowych
7. Wpływ diagnozy na funkcjonowanie rodziny z dzieckiem niepełnosprawnym.

- *Oblicza ojców niepełnosprawnych dzieci*, rzecz napisana przez Renatę Cebernik, która skoncentrowała się na:

1. Dojrzałość ojca – źródłem wsparcia dla niepełnosprawnego dziecka
2. Próba syntezy.

- *Spostrzeganie inności przez dzieci w zabawie*. Ta wypowiedź Anetty Soroka – Fedorczyk odnosi się przede wszystkim do:

1. Spostrzegania osób niepełnosprawnych
2. Zabawy jako terenu pozbawienia się inności.

Psychospołeczne funkcjonowanie uczniów niepełnosprawnych. Na tenże temat zabrała głos Jolanta Lipińska – Lokś. Ta autorka skoncentrowała się przede wszystkim na:

1. Czynniki warunkujące wykonywanie określonych czynności przez dziecko niepełnosprawne.
2. Wątkach psychicznych dziecka upośledzonego.

- *Relacja nauczyciela – uczeń w nauczaniu integracyjnym* to tekst Jarosława Michalskiego. Autor skupił się na dwóch kwestiach:

1. Uczniowie w młodszym wieku szkolnym a integracja
2. Znaczenie relacji w nauczaniu i wychowaniu integracyjnym.

- *Dziecko w obliczu śmierci* artykuł opracowany przez Józefa Binnebesela. W tym artykule występują cztery główne problemy:

1. Homo nanciscens – droga ku przyszłości
2. Homo nanciscens – u kresu zdobycia
3. Homo nanciscens – czas odchodzenia
4. Homo nanciscens – wyzwania.

W pierwszej części książki wszyscy autorzy podjęli trudną kwestię niepełnosprawnego dziecka, zwłaszcza jego funkcjonowanie w rodzinie, co ma istotne znaczenie dla rozwiązania kryzysów psychospołecznych. Jak wynika z treści poszczególnych artykułów, to każdemu dziecku dla prawidłowego rozwoju niezbędny jest kontakt z rodzicami nacechowany miłością, która pozwala im ukształtować zaufanie do ludzi, jak i osiągnąć poczucie samokontroli. Tymczasem proces akceptacji niepełnosprawnego dziecka przez rodziców jest pełny sprzeczności i ambiwalentnych uczuć – od zniechęcenia i rezygnacji do samozaparcia i radości z uzyskiwanych efektów rehabilitacji.

Rodzice niepełnosprawnych dzieci potrzebują szeroko rozumianego wsparcia, aby mogli skutecznie pokonywać trudności piętrzące się przed nimi. I nie chodzi

w tym względzie jedynie o wymierną pomoc w postaci sprzętu, zapomogi czy instruktażu, ale także o pomoc w rozwiązywaniu dylematów moralnych. Ów problem bardzo mocno osadził w swoich rozważaniach P. Bortnik.

Rodziny wychowujące niepełnosprawne dziecko oczekują również wsparcia pod kątem ustalenia wczesnej diagnozy i sposobu rehabilitacji. Ów wątek podjął J. Błaszyński. Z kolei Anetta Soroka – Fedorczyk łączy zabawę z dzieciństwem jako podstawową formę aktywności pozwalającą dziecku wejść w relację z rówieśnikami oraz stworzyć w umyśle reprezentację poznawczą drugiego człowieka, a także ukształtować poczucie inicjatywy w działaniu. Wynika z tego, że dziecku dla prawidłowego rozwoju niezbędne są warunki umożliwiające nieskrępowaną zabawę, fantazjowanie, eksperymentowanie, stawianie pytań.

Natomiast teksty Jolanty Lipińskiej – Lokś oraz Jarosława Michalskiego odnoszą się do tego etapu w życiu człowieka, który według Eriksona we wszystkich kulturach polega na dostarczeniu dzieciom „usystematyzowanych instrukcji”, takich jak czytanie, pisanie, liczenie. Dla rozwoju niepełnosprawnych uczniów pożądaną są dobre związki z nauczycielem jako prototypa kompetencji, pilności i staranności, a także doświadczenia związane z poczuciem bycia kompetentnym, jak i akceptowanym przez rówieśników. Z omawianych tekstów wynika, że nieprawidłowo zorganizowana edukacja integracyjna może stanowić źródło zagrożeń w rozwiązaniu kryzysu psychospołecznego u dzieci, co utrudnia im nabycie przekonania o własnych kompetencjach.

CZĘŚĆ II. *Osoby niepełnosprawne w okresie młodości i wczesnej dorosłości*

Na tę część składają się cztery artykuły. Pierwszy to:

- *Tożsamościowa perspektywa drogi ku dorosłości osób niepełnosprawnych ruchowo*. Jego autorem jest Jarosław Bąbka, który odnosi się do takich kwestii jak:

1. Swoistość doświadczeń osób niepełnosprawnych w procesie budowania tożsamości oraz tworzenia i realizacji planów życiowych
2. Idea badań
3. Poczucie tożsamości osób niepełnosprawnych w świetle badań
4. Ciele życiowe osób niepełnosprawnych w fazie wczesnej dorosłości.

Autorem drugiego artykułu jest Agnieszka Poszywińska. Jego tytuł brzmi: *Doświadczyć niepełnosprawności. Powrót do dzieciństwa i młodości*. Autorka główny akcent położyła na:

1. Zagadnienia autobiograficzne
2. Przenoszenie doświadczeń z dzieciństwa na życie późniejsze.

Trzeci artykuł napisany przez Jerzego Kamińskiego, *Poszukiwanie przez niepełnosprawną młodzież sensu życia w aktywności muzycznej* zawiera:

1. Niepokoję egzystencjalne młodzieży niepełnosprawnej
2. Idea prezentacji wokalnych dzieci i młodzieży niepełnosprawnej
3. Podejście metodologiczne
4. Znaczenie aktywności muzycznej dla niepełnosprawnych.

Artykuł czwarty natomiast opracowany przez Czesława Kustra, *Wychowanie seksualne młodzieży niepełnosprawnej intelektualnej jako etap przygotowawczy do życia w małżeństwie*, dostarcza informacji na tematy:

1. Chrześcijańskie spojrzenie na człowieka jako istoty płciowej
2. Problematyka wychowania seksualnego osób upośledzonych umysłowo
3. Małżeństwa mieszane jako nowe wyzwanie.

Ta część pracy jest ukierunkowana na analizę problemu poszukiwania przez niepełnosprawnych tożsamości oraz wypróbowania się w nowych dla siebie rolach, co charakterystyczne jest dla etapu adolescencji i wczesnej dorosłości.

Trudno jest zrozumieć proces tworzenia się tożsamości niepełnosprawnego człowieka bez zwrócenia uwagi na wcześniejsze etapy życia i zgromadzenie doświadczenia w rozwiązywaniu kryzysu psychospołecznego.

Czynnikiem wewnętrznym, który aktywizuje proces kształtowania tożsamości człowieka jest jego EGO, które łączy, integruje mocne i słabe strony osobowości jednostki. Proces odnajdywania siebie przez niepełnosprawnych ruchowo na etapie wczesnej dorosłości omawia J. Bąbka. Autor wiąże problem tożsamości osób niepełnosprawnych ruchowo z wyborem przez nich wartości, ideałów, a także kreślenia wizji życia. Pomyślnie rozwiązanie kryzysu na tym etapie rozwoju wiąże się z wyborem przyszłej roli zawodowej, seksualnej i osobistej. Znaczenie tego etapu w biografii jednostki jest szczególnie, stanowi on bowiem przełom pomiędzy dzieciństwem a dorosłością. Istotne jest to, że doświadczenia związane z niepełnosprawnością (czynniki wewnętrzne) mogą znacznie opóźnić zarówno wyłanianie się tożsamości, jak i podejmowanie zadań wpisanych w fazę wczesnej dorosłości.

Tekst A. Poszwińskiej, stanowi swoistą autobiografię, napisaną pod wpływem doświadczeń związanych z niepełnosprawnością. Jest on potwierdzeniem tezy, iż korzenie człowieka tkwią w dzieciństwie. Doświadczenia z dzieciństwa warunkują funkcjonowanie człowieka w wielu sytuacjach w późniejszych etapach życia, jak i mają wpływ na poszukiwanie sposobów rozwiązania kryzysu związanego z odkrywaniem własnej tożsamości.

J. J. Kamiński omówił problem znaczenia aktywności muzycznej dla odnajdywania przez niepełnosprawnych sensu życia. Autor nie pisze o tym wprost, ale

dostarcza dowody świadczące o aktualizacji kryzysów z wcześniejszych etapów własnego życia.

W etap wczesnej dorosłości człowieka wpisane jest wypróbowywanie się przez niego nowych dla siebie ról. Jedną z nich jest rola żony, męża, ojca, matki. Nie jest łatwo odpowiedzieć, jakie są realne możliwości wchodzenia w takie role przez osoby upośledzone umysłowo, a w szczególności w głębszym stopniu. I te problemy, zwłaszcza problemy wychowania seksualnego młodzieży upośledzonej umysłowo w kontekście dorosłego życia analizuje Cz. Kustra.

CZĘŚĆ III zatytułowana jest: *Średnia i późna dorosłość osób niepełnosprawnych*. Znajduje się w niej sześć opracowań.

Bożena Olszak – Krzyżanowska wypowiedziała się na temat: *Rola grupy aktywnej rehabilitacji w życiu osób niepełnosprawnych ruchowo*. Wypowiedź ta dotyczy:

1. Założeń funkcjonowania GAR
2. Wartości niepełnosprawnych uczestników GAR
3. Postawy wobec siebie i życia.

Z kolci Małgorzata Czerwińska, autorka tekstu: „*SŁOWEM – ŚWIATŁEM*” – *niewidomy jako podmiot i autor zapisu poetyckiego*, skupiła się nad:

1. „Słowem – światłem” – poetyckie opisanie niewidzenia
2. „Życie jest dla mnie” – poetyckie opisanie sytuacji psychospołecznej niewidomego
3. „Słowem potrafię wszystko” – znaczenie kreatywności poetyckiej.

Małgorzata B. Siemień pisze na temat: *Rola twórczości literackiej w życiu niepełnosprawnego człowieka – na przykładzie Tadeusza Geniusza*. Przemyslenia autorki odnoszą się do:

1. Wychowawczej funkcji twórczości literackiej
2. Psychicznego usposobienia niepełnosprawnego wynikającego z przykładu.

Kolejna autorka, Helena Ochoszczenko w artykule pt. *Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych w dobie zmian społecznych i gospodarczych w Polsce* analizuje trzy zagadnienia. Są to:

1. Rynek pracy osób niepełnosprawnych
2. Bezrobocie osób niepełnosprawnych w województwie lubelskim
3. Możliwości i ograniczenia osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Izabela Fornalik podstawą tekstu: *Dojrzałość pod ochroną? Seksualność osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną we wczesnej dojrzałości* uczyniła:

1. Miłość w samotności – zachowania autoseksualne dorosłych osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną
2. Miłość z przymrużeniem oka – związki erotyczne dorosłych osób z głęboką niepełnosprawnością intelektualną
3. Miłość zakazana – związki homoseksualne dorosłych osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną.

Agnieszka Nowicka dostrzegła: *Niepełnosprawność osób starszych na przykładzie choroby Alzheimera, jako kwestię wymagającą głębokiego zastanowienia się*. Za istotne zjawiska uznaje:

1. Starość jako ostatni etap rozwoju ontogenetycznego człowieka
2. Charakterystyka choroby Alzheimera
3. Wpływ choroby Alzheimera na życie i funkcjonowanie rodziny;

Najogólniej mówiąc trzecia część książki odnosi się do szeroko pojętej dorosłości niepełnosprawnego człowieka, która nie jest określona żadnym przedziałem wiekowym. W ten etap życia są wpisane działania związane z poszukiwaniem bliskich związków z innymi ludźmi, założeniem rodziny, wychowaniem dzieci, pracą, jak i dokonaniem bilansu życiowego. Problematyka podjęta przez autorów poszczególnych artykułów dotyczy wchodzenia w dorosłe życie przez osoby niepełnosprawne, atakże rozwiązaniaprzez nietakich kryzysów psychospołecznych, jak: intymność, izolacja, generatywność, stagnacja, integralność – rozpacz. Są to drogi dzięki którym człowiek może opanować następujące cnoty: miłość, troskę o innych, życiową mądrość.

PODSUMOWANIE

Wszystkie artykuły zostały dobrane w taki sposób, iż wynika z nich, że doświadczenia gromadzone przez niepełnosprawnego w poszczególnych fazach życia, nie są obojętne dla tego, kim on staje się jako człowiek.

Z rozważań autorów wynika, że niepełnosprawność nie jest obojętna dla jakości życia badanych osób, ale też nie musi determinować ich losu, prowadząc do poczucia nieprzydatności, pustki życiowej. Z treści publikacji dowiadujemy się, że droga niepełnosprawnego od samego początku przyjścia na świat uwikłana jest w relacje z innymi ludźmi (rodzicami, nauczycielami, partnerami życiowymi, własnymi dziećmi, znajomymi), co może sprzyjać lub utrudniać pokonywanie kolejnych etapów rozwojowych wpisanych w cykl życia.

Książka warta jest polecenia tym wszystkim (rodzicom, nauczycielom, lekarzom, psychologom, psychoterapeutom), którym bliskie są sprawy niepełnosprawności w różnych fazach życia człowieka. Jako że podjętemu przez autorów przedsięwzięciu pisarskiemu towarzyszyło przekonanie, iż może ona przyczynić się do lepszego zrozumienia psychospołecznego funkcjonowania osób niepełnosprawnych, którzy podobnie, jak i pełnosprawni, uwikłani są w relacje z innymi ludźmi, jest wskazane ażeby książka znalazła się w każdej bibliotece szkolnej.

Dodatkową zaletą książki są wykresy dotyczące bezrobocia osób niepełnosprawnych, tabelę specyfikacji zaburzeń występujących w rozwoju dziecka oraz piktogramy przedstawiające aktywność osób z autyzmem, a także nazwy oraz adresy organizacji alzheimerowskich w Polsce.